

התאוריה הקונסטרוקטיביסטית, תאוריה של ידע ולמידה, נתנה בסיס ודחיפה להוראה לשם הבנה. לפי תאוריה זו הלומד בונה ידע והבנה, ולא סופג אותם; הבנה היא תולדה של בנייה מאומצת, ולא של קליטה פסיבית; כדי להבין, על התלמיד לרצות להבין ולהשקיע בכך. מנקודת מבט קונסטרוקטיביסטית למידה היא תהליך של ויסות עצמי שעיקרו מאבק בין מושגים קיימים לבין המשגות חדשות. עקב מאבק זה נבנה בתודעתו של היחיד ייצוג אחר של מציאות, ייצוג הטעון במשמעויות שלמידה ממקורות חיצוניים ותודעת היחיד העניקו לו. בנייתם של ייצוגים חדשים אינה בנייה יחידנית, בניית "סולו"; היא נעשית תוך כדי יחסי גומלין עם אחרים – שיחה, דיון, ויכוח וכדומה. אנשי חינוך רבים אימצו את התאוריה הקונסטרוקטיביסטית ואת גישתה לידע וללמידה. בגישה המסורתית הידע נתפס כקבוע וכבלתי תלוי ביודע. יש אמת הנמצאת מחוץ ללומד. ידע הוא מקבץ של אמיתות המאורגנות בתחומי ידע (ריסציפלינות). לפי הגישה הקונסטרוקטיביסטית היודעים הם שיוצרים את הידע, והם עושים זאת על בסיס אמונותיהם וניסיונם. לכן כל ידע הוא יחסי – תלוי אישיות, זמן ומקום; אין ידע מוחלט (ליבמן 2013).

הקונסטרוקטיביזם אינו תאוריה אחידה. יש לו כמה גרסאות בעלות דגשים שונים. המחלוקת העיקרית המפצלת את המחנה נסבה על השאלה אם תודעת היחיד בונה הבנות בכוחות עצמה או מותנית בהבנות חברתיות מוסכמות. האמת, כדרכה, היא במקום כלשהו באמצע (עד כמה שיש בכלל אמת). אך כל הגרסאות של הקונסטרוקטיביזם מאוחדות סביב המטפורה המכוננת: הבנה כבנייה, הבנה כיצירת מבנה.

השפעות התאוריה על ההוראה: יותר השראה מתכנית

התובנה הקונסטרוקטיביסטית המכוננת שלמידה, חשיבה והבנה הן תהליך של בניית משמעויות שרק תודעתו של היחיד יכולה לעשות בשביל עצמה הולידה גישות שונות להוראה – החל בהוראה רדיקלית המבקשת להגדיר מחדש את מטרות ההוראה ולשבור את כל המסגרות המקובלות שלה (למשל: Spiro and DeSchryver 2009) וכלה בהוראה שמרנית ומתונה יותר הנשענת על היסודות של המסגרות המקובלות (למשל: Airasian and Walsh 1997).

בשנים האחרונות רוב סביבות הלמידה החדשניות, כמו גם חלק מהרפורמות בחינוך, נגזרות מהתאוריה הקונסטרוקטיביסטית. חרף

העובדה שהתאוריה הקונסטרוקטיביסטית אינה תאוריה של הוראה אלא של ידע ולמידה, אפשר לחלץ ממנה תפיסת עולם פדגוגית – או לכל הפחות הנחיות כלליות להוראה.

מנקודת מבט זו, מודל ההוראה המסורתי הגורס "הוראה כהעברה" (של ידע מהמורה לתלמיד) אינו תקף. הבנות אינן מועתקות, אלא נבנות. ההוראה צריכה אפוא לספק לתלמידים הזדמנויות לבנות הבנות – להעלות שאלות, להציע השערות, לחשוף דפוסים, לבנות מודלים (ליבמן 2013).

במילים אחרות, מטרת ההוראה, לפי התאוריה הקונסטרוקטיביסטית,

אינה רק שינוי התנהגות או רכישת ידע והטמעת מיומנויות, אלא ארגון מחדש של מחשבת הלומד לקראת הבנה. במקרה כזה הכיתה איננה תלמידים ישובים בטורים המקשיבים לדברי המורה (במקרה הטוב), אלא קהילת לומדים פעילה המשתפת וחולקת בידע וגם מפתחת אותו. בתוך כך מתבטלת ההיררכיה של מורה יודע כול ותלמידים בורים וצייתנים. המורים הם מתווכי ידע, והתלמידים – לומדים פעילים היוצרים ידע חדש (Tobias and Duffy 2009).

התאוריה הקונסטרוקטיביסטית השתלטה על השיח החינוכי ואין כיום חילוקי דעות רציניים על העיקרון המכונן שלה: ידע והבנה נבנים על ידי היחיד, ולא נקלטים על ידו כמות שהם (Pink 2006). עם זאת אין לצפות מהתלמידים לבנות בכוחות עצמם את כל התאוריות, העקרונות והמושגים שהאנושות בנתה בחתירתה רבת השנים לידע והבנה. האתגר הוא אפוא למצוא דרכים שבהן תלמידים יטעינו את הידע האנושי במשמעויות אישיות – יבנו אותו לעצמם באמצעות פירוש, הערכה ויישום.

מאמר: מתוך: לבנות הבנות/ליבמן ציפי, הד החינוך 2013

עם זאת בהשראת גישה זו מוצעות שיטות הוראה מגוונות המבקשות לחזק את יכולות החשיבה, ההבנה והחקר של הלומדים. המפתח הוא יצירת סביבה חינוכית שבה הלומדים אחראים ללמידתם ומשקיעים בלמידה מחשבה ומאמץ.

לקונסטרוקטיביזם יש אפוא השפעה על השדה גם אם הוא יותר השראה מתכנית; להשראה יש השיבות מעשית בחינוך. הקונסטרוקטיביזם שינה את מטפורת התודעה כמכל (mind as container), ששלטה בשיח החינוכי, והחליף אותה במטפורה של התודעה כבנייה; הוא ביסס את האמונה ש"כל תלמיד יכול", שכן כל תלמיד יוצר משמעויות ובונה ידע ועושה זאת בדרכו שלו, כך שאין אמת מוחלטת אחת שכל תלמיד חייב להגיע אליה ולהימדר ביחס אליה.

החזון הקונסטרוקטיביסטי הוא אפוא פלורליסטי ודמוקרטי (אך אינו גורס "הכול הולך"); הוא העביר את עיקר האחריות ללמידה מהמורה לתלמיד. המורה מנחה ותומך אך אינו אחראי בלעדי ועיקרי ללמידת התלמיד.